

Gerechtshof Den Haag
Zaaknummer: 200.302.332
Zittingsdatum: 3 april 2024
Zittingsdag 2 – Deel 4 van 4

SPREEKAANTEKENINGEN

in de zaak van:

SHELL PLC,

een vennootschap opgericht naar vreemd recht,
statutair gevestigd en kantoorhoudend te
Londen, Verenigd Koninkrijk,

Appellante, oorspronkelijk gedaagde,

Advocaten: mr. D.F. Lunsingh Scheurleer en
mr. T. Drenth

en (als gevoegde partij):

STICHTING MILIEU EN MENS

Advocaat: mr. D.J.B. Bosscher

tegen:

- 1. VERENIGING MILIEUDEFENSIE,**
- 2. STICHTING GREENPEACE**
NEDERLAND,
- 3. LANDELIJKE VERENIGING TOT**
BEHOUD VAN DE WADDENZEE,
- 4. STICHTING TER BEVORDERING**
VAN DE
FOSSIELVRIJBEWEGING,
- 5. STICHTING BOTH ENDS,**
- 6. JONGEREN MILIEU ACTIEF,**

Geïntimeerden, oorspronkelijk eiseressen,

Advocaat: mr. R.H.J. Cox, mr. M.J. Reij en mr.
A.J.M. van Diem

INHOUDSOPGAVE

10. Geen rechtsplicht: Het Reductiebevel is geen effectief middel om de wereldwijde uitstoot te verminderen	1
10.1 <i>Inleiding</i>	1
10.2 <i>Link A: Het Reductiebevel verplicht Shell niet noodzakelijkerwijs om haar olie- en gasproductie te verminderen, zoals Erickson suggereert</i>	7
10.3 <i>Link B: Als Shell minder olie en gas zou verkopen als gevolg van het Reductiebevel, vermindert dit niet het totale wereldwijde aanbod van olie en gas, zoals Erickson suggereert</i>	7
10.4 <i>Link C: Zelfs als het totale aanbod zou dalen en de prijzen zouden stijgen, zou dat niet het verbruik verminderen, zoals Erickson suggereert</i>	11
10.5 <i>Link D: Lagere consumptie leidt niet zonder meer tot lagere emissies, zoals Erickson suggereert</i>	13
10.6 <i>Het Reductiebevel remt paradoxaal genoeg investeringen in hernieuwbare technologieën</i>	14
10.7 <i>Het Reductiebevel is geen efficiënte manier om emissies te reduceren en heeft onbedoelde gevolgen</i>	15
10.8 <i>Slotsom</i>	18
11. Remedie: Aan de vereisten van artikel 3:296 BW en artikel 3:303 BW is niet voldaan	20
11.1 <i>Inleiding</i>	20
11.2 <i>Vereiste 1: geen reële dreiging van een schending van een rechtsplicht (artikel 3:296 BW)</i>	20
11.3 <i>Vereiste 2: het Reductiebevel is in elk geval feitelijk niet effectief, zodat Milieudefensie geen belang heeft bij haar vordering (artikel 3:303 BW)</i>	25
11.4 <i>Verdere redenen om geen bevel op te leggen met betrekking tot de Scope 3-emissies</i>	25
Afronding eerste termijn	27

Geachte leden van het hof,

10. GEEN RECHTSPLICHT: HET REDUCTIEBEVEL IS GEEN EFFECTIEF MIDDEL OM DE WERELDWIJDE UITSTOOT TE VERMINDEREN

Spreekaantekeningen:
Hoofdstuk 10

Reductiebevel niet effectief

- Verplicht niet tot lagere olie- en gasproductie Shell
- Verlaging olie- en gasverkoop Shell leidt niet tot minder olie- en gasverbruik
- Kan zelfs leiden tot hogere uitstoot
- Stimuleert niet investeringen in alternatieven met minder of geen CO₂-uitstoot
- Is niet effectief en heeft onbedoelde neveneffecten

10.1 Inleiding

10.1.1 Ik licht nu graag toe waarom het Reductiebevel niet leidt tot een vermindering van de wereldwijde uitstoot. Sterker nog, het opleggen van het Reductiebevel kan zelfs leiden tot een *toename* van de totale wereldwijde uitstoot. Dit heeft een aantal consequenties.

- Ten eerste:* de gestelde regel van ongeschreven recht kan niet bestaan als die regel niet bijdraagt aan het verminderen van de wereldwijde emissies, of zelfs contraproductief kan zijn. Het kan voor deelnemers aan het rechtsverkeer niet kenbaar zijn dat er ongeschreven recht bestaat dat voorschrijft dat ze iets moeten doen dat geen nuttig effect heeft. Zoals al eerder toegelicht, past zo'n regel ook niet in de aanpak die de wetgever wel heeft gekozen om de energietransitie in goede banen te leiden.
- Ten tweede:* Shell heeft geen "*volledige controle en invloed*" over emissies van eindgebruikers van haar producten (Scope 3).¹ Dat is omdat die emissies niet simpelweg verdwijnen – en mogelijk toenemen – als die eindgebruikers hun producten niet langer van Shell, maar van een

¹ Memorie van Antwoord, par. 853.

andere verkoper betrekken. Terwijl dat nu juist het resultaat zou zijn van het Reductiebevel.

- (c) *Ten derde* betekent dit dat het Reductiebevel niet kan worden opgelegd als bevel, omdat er onvoldoende belang is bij de vordering (artikel 3:296 als artikel 3:303 BW). Voor toewijzing moet immers een relevant verschil bestaan tussen de situatie met en de situatie zonder toewijzing van de vordering. Als dat niet zo is, dan bestaat geen voldoende belang.²
- (d) *Ten vierde* is het Reductiebevel, zelfs aangenomen dat het toch in beperkte mate effectief zou zijn (hetgeen wordt betwist), als bevel niet proportioneel. Het legt Shell een aanzienlijke last op, terwijl daar niets of weinig tegenover staat. Dat is voor drie zaken relevant:
  - (i) Een eventuele belangenafweging op grond van artikel 6:162 BW.
  - (ii) De proportionaliteit en redelijkheid en billijkheid van het gevraagde Reductiebevel, die vereist zijn op grond van artikel 3:296 BW en artikel 6:2 lid 2 BW.
  - (iii) De proportionaliteitsanalyse naar EU-recht.³

10.1.2 De ineffectiviteit van het gevorderde Reductiebevel ondermijnt het fundament onder de vordering van Milieudefensie. De Rechtbank heeft ten onrechte geoordeeld:

- (a) dat de effectiviteit van het gevorderde bevel *niet relevant* is;⁴ en
- (b) dat het gevorderde bevel *wel degelijk effectief* is, omdat iedere vermindering van de door Shell gerapporteerde uitstoot van broeikasgassen een positief effect heeft op het tegengaan van klimaatverandering.⁵

---

² J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, randnummer 378. Groene Serie Vermogensrecht, art. 3:303 BW, aant. 2.

³ Zie o.a. HvJ EG 16 december 2008, C-213/07, ECLI:EU:C:2008:731 (*Michaniki*), par. 48 en, in de context van het Nederlands rechtelijke bevel, J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, randnummers 205-213.

⁴ Vonnis, r.o. 4.4.49 en r.o. 4.5.5.

⁵ Vonnis, r.o. 4.4.49.

- 10.1.3 Ook volgens Milieudefensie is het niet relevant of andere aanbieders het aanbod van Shell zullen vervangen – waardoor de wereldwijde emissies dus alsnog plaatsvinden. In haar eigen woorden: dat doet "*niet ter zake*".⁶
- 10.1.4 Deze oordelen van de Rechtbank en het standpunt van Milieudefensie zijn onjuist.⁷ Voordat ik dat verder toelicht, roep ik in herinnering dat het – na de gemotiveerde betwisting door Shell – aan Milieudefensie is om nader te onderbouwen en te bewijzen dat het door haar gevraagde bevel ook daadwerkelijk effectief zal zijn in het reduceren van de wereldwijde emissies.⁸ De aanwezigheid van een voldoende belang is immers een noodzakelijke voorwaarde voor toewijzing; stelplicht en bewijslast rusten daarom op eisers.⁹
- 10.1.5 Shell heeft voor de Rechtbank betoogd dat het Reductiebevel niet effectief was op basis van deskundigenberichten van Prof. Mulder.¹⁰ De Rechtbank heeft deze rapporten ten onrechte slechts zeer oppervlakkig behandeld. U heeft de analyse van prof. Mulder op het Vonnis kunnen lezen; ik zal daar zo nog naar verwijzen.
- 10.1.6 Milieudefensie heeft ter onderbouwing van haar argument dat het Reductiebevel wel degelijk effectief is een brief ("*expert letter*") overgelegd van vier academici.¹¹ In maart van dit jaar schreven twee van de auteurs een aanvullende brief.¹² In het vervolg zal ik voor het gemak in enkelvoud spreken over

---

⁶ Memorie van Antwoord, par. 889. Het argument van Milieudefensie steunt op het één-op-één toepassen van *Urgenda* op deze zaak; waarom dat onjuist is, hebben wij gisteren uiteengezet.

⁷ Memorie van Grieven, par. 9.2.10 – 9.2.17, par. 10.4. Zie hierover ook: J. Spier, 'Milieudefensie v. Shell: een sirenenzang? Suggesties voor een beter alternatief', in: De klimaatzaak tegen Shell, p. 66: "*Die verwerping snijdt geen hout. Als juist zou zijn dat het vonnis contraproductief zal zijn, is van een positief effect geen sprake.*"

⁸ J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, par. 7.8.

⁹ J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, par. 385.

¹⁰ Productie RK-35, M. Mulder e.a., 'Bedrijfsspecifieke beperking in exploratie en productie en het effect op het wereldwijde verbruik van fossiele energie. Een analyse toegespitst op de positie van Shell', CEER Policy Papers 8 - Rijksuniversiteit Groningen november 2020 (het "Mulder-rapport") en Productie RK-37, Notitie van prof. dr. M. Mulder. Prof. Mulder is hoogleraar energie-economie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is in maart vorig jaar benoemd tot lid van de Nederlandse Wetenschappelijke Klimaatraad, belast met het adviseren van regering en parlement over klimaatbeleid. Zie Besluit van 29 oktober 2022 tot instelling van de Wetenschappelijke Klimaatraad, art. 2; <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2023/03/24/benoeming-nieuwe-leden-wetenschappelijke-klimaatraad>.

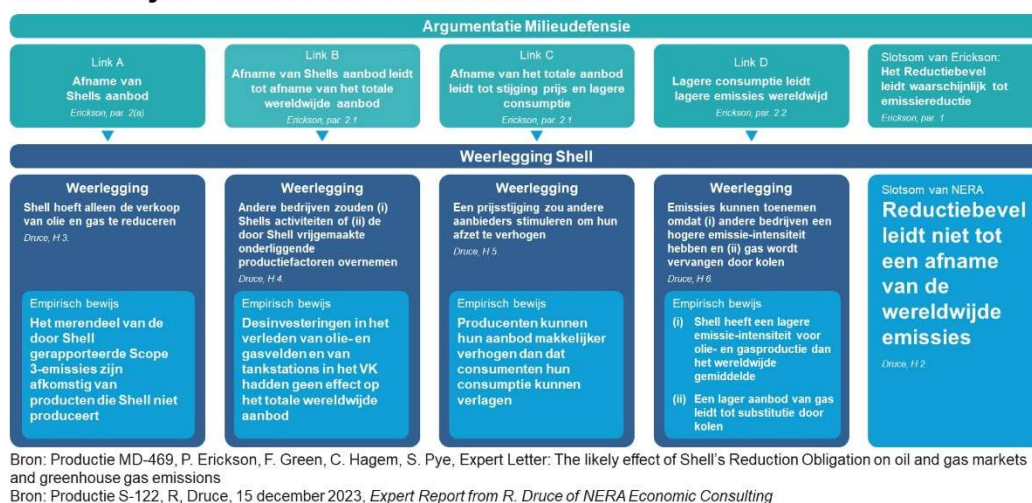
¹¹ Productie MD-469 P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, 16 September 2022.

¹² Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, 24 February 2024.

"Erickson" bij het bespreken van deze brieven. Twee andere academici, Van Wijnbergen en Van der Ploeg, schreven ook een brief.¹³

10.1.7 Kort gezegd wordt betoogd dat het Reductiebevel wel effectief is. Erickson komt tot deze conclusie via een "causale keten" van vier "links". U ziet dat hier schematisch weergegeven.

NERA-rapport: Reductiebevel is geen effectief middel om de wereldwijde uitstoot te verminderen

10.1.8 In wezen valt die keten uiteen in twee beweringen.

10.1.9 *Ten eerste* zegt hij dat het Reductiebevel zal leiden tot minder verbruik van olie en gas. Dat zou volgens deze brief zo zijn omdat:¹⁴

- (a) Shell als gevolg van het Reductiebevel haar olie- en gasleveringen moet verminderen (Link A);
- (b) dit zou leiden tot een vermindering van het totale aanbod aan olie en gas in de markt (Link B); en
- (c) dit zou de prijs van olie en gas doen stijgen, wat dan weer zou leiden tot een vermindering van de vraag en derhalve het verbruik (Link C).

Dit zijn de eerste drie "links".

¹³ Productie MD-562, Van Wijnbergen Van der Ploeg, 25 februari 2024, 25 February 2024.

¹⁴ Productie MD-469, P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, hoofdstuk 2 en 2.1.

- 10.1.10 *Ten tweede* zegt Erickson dat een vermindering in het verbruik van olie en gas zou leiden tot lagere emissies.¹⁵ Dat is de vierde 'link' (Link D) in de keten van Erickson.
- 10.1.11 Shell heeft eerst een uitgebreid, en vervolgens nog een aanvullend rapport ingediend van Richard Druce van NERA (respectievelijk het "**NERA-rapport**" en het "**Tweede NERA-rapport**").¹⁶ Druce is een vooraanstaand deskundige op het gebied van de economische en beleidsaspecten van mondiale energiemarkten.¹⁷ In het NERA-rapport wordt met betrekking tot elke link van Erickson uitgelegd waarom die geen stand kan houden. De conclusie is dat het bevel zoals dat door Milieudefensie wordt gevraagd niet bijdraagt aan een vermindering van de wereldwijde emissies: "*the [Reduction Order] would not contribute to a reduction in global GHG emissions in practice*".¹⁸ Bovendien concludeert Druce dat het Reductiebevel zelfs kan leiden tot een *toename* van de totale emissies. Dat is enerzijds een gevolg van de effecten van substitutie naar leveranciers met een hogere emissieintensiteit en anderzijds van ongewenste substitutie van gas naar kolen. Ik ga nu in meer detail in op het NERA-rapport.
- 10.1.12 Het fundamentele verschil tussen Erickson en NERA is dat Erickson zich vrijwel geheel baseert op theoretische en hypothetische aannames over hoe de energiemarkten in de toekomst zouden kunnen wijzigen. Veelal als gevolg van zaken die met het Reductiebevel niets van doen hebben. NERA daarentegen laat door middel van empirisch onderzoek – daaronder begrepen *case studies* – zien waarom het Reductiebevel niet effectief zou zijn. Het NERA-rapport toont hoe de relevante markten in de praktijk daadwerkelijk werken.¹⁹

---

¹⁵ Productie MD-469, P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, par. 2.2.

¹⁶ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting* en Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*.

¹⁷ Zie Appendix B van Productie S-122: R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*.

¹⁸ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 11.

¹⁹ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 19 en Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 5-6.

- 10.1.13 Bijvoorbeeld: NERA komt met gedetailleerd bewijs over de mate waarin OPEC in het verleden de prijs controleerde, en legt dan uit waarom dat in de toekomst waarschijnlijk zal doorgaan, wederom op basis van bewijs.²⁰
- 10.1.14 Erickson daarentegen volstaat met de voorspelling dat OPEC misschien, in de toekomst, op enig moment, zal stoppen met het beïnvloeden van de olie en gasprijzen, om er dan opeens voor te kiezen om de productie te verlagen, kennelijk in de "*best interests of exporters and the global climate*"²¹. Wijnbergen en Van der Ploeg komen ook met zeer vergaande aannames. Zo springen zij van uitspaken als "*Saudi Arabian fields...can be turned on or off*" naar speculatieve overwegingen zoals "*oil and gas producers in the Middle East are hesitant to undermine the energy transition, presumably for fear of the equivalent of border carbon taxes (like the CBAM mechanism...)*".²² Zij dragen daar echter geen enkel bewijs voor aan.
- 10.1.15 Het is veelzeggend dat de eigen experts van eisers de effectiviteit van het Reductiebevel moeten stoelen op de hypothetische toekomstige keuze van OPEC en andere producenten in het Midden-Oosten om – kennelijk opeens – afscheid te nemen van hun belangrijkste inkomstenbron, door de olie en gasproductie te stoppen of sterk te reduceren. Er is geen enkele aanwijzing voor zo'n radicale verandering in het gedrag van OPEC en anderen – zeker niet voor 2030. Ik wijs u bijvoorbeeld op de uitspraak van de Energieminister van Saudi-Arabië zelf, in Productie S-127, waarin hij zegt: "*We are still going to be the last man standing, and every molecule of hydrocarbon will come out.*"²³ Zoals de Economist noteert: "*That is a sentiment most NOCs will share for the foreseeable future.*"²⁴ Daarmee lijkt het er niet bepaald op dat er snel een einde komt aan de olieproductie in Saudi-Arabië, zoals Van Wijnbergen en Van der Ploeg veronderstellen.
- 10.1.16 In dat kader is ook opvallend dat Erickson zijn tweede brief afsluit met een overweging dat zijn mening een "*realistic view of how energy markets will need to work, in practice*"²⁵ weerspiegelt. Maar het is duidelijk dat dit niet een

---

²⁰ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 5.2, Appendix A.3.3.

²¹ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 9.

²² Productie MD-562, Van Wijnbergen Van der Ploeg, 25 februari 2024, p. 3. Anders dan Van Wijnbergen en Van der Ploeg's hier zeggen, is de EU CBAM niet van toepassing op olie en gas.

²³ Productie S-127, 25 juli 2022, 'State-run oil giants will make or break the energy transition', *The Economist*, p. 6.

²⁴ Productie S-127, 25 juli 2022, 'State-run oil giants will make or break the energy transition', *The Economist*, p. 6.

²⁵ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 16.

realistische visie is op hoe die markten nu werken, en hoe ze zullen blijven werken – zeker tot 2030. Ik zal nu in meer detail ingaan op NERA.

10.2 Link A: Het Reductiebevel verplicht Shell niet noodzakelijkerwijs om haar olie- en gasproductie te verminderen, zoals Erickson suggereert

10.2.1 Ik begin met "Link A". Erickson lijkt ervan uit te gaan dat het Reductiebevel vereist dat Shell haar olie- en gasproductie vermindert. Maar dat is onjuist.²⁶ Milieudefensie heeft nooit een bevel verzocht gericht op productievermindering. Het door Milieudefensie gevorderde Reductiebevel is er op gericht Shell te verplichten de door haar *gerapporteerde emissies* te verminderen. En zoals wij eerder hebben toegelicht, bestaan meer dan 90% van de emissies waarover Shell rapporteert uit Scope 3-emissies. Daarvan is het grootste deel, ca. twee-derde, afkomstig uit olie en gas die Shell niet heeft geproduceerd, maar waar Shell een handelsfunctie heeft tussen andere producenten en klanten. In andere woorden, die producten worden simpelweg door Shell doorverkocht.²⁷

10.2.2 De aanname van Erickson dat het Reductiebevel zou moeten leiden tot minder productie van olie en gas door Shell is dan ook evident onjuist.²⁸ Slechts ongeveer een derde van door Shell gerapporteerde (Catergory 11, "*Use of sold products*") Scope 3 emissies komt uit Shells productie; daarmee kan de 45% dus niet gehaald worden. Een verlaging van Shells productie zou in veel gevallen de door haar gerapporteerde Scope 3 overigens nauwelijks beïnvloeden. Als Shell daarentegen haar *doorverkoopactiviteiten* zou terugbrengen, dan zouden de uiteindelijke producenten van deze producten blijven leveren – maar nu alleen niet meer via Shell in de keten. De uiteindelijke afnemers zouden blijven verbruiken. Daar is het klimaat niet bij gebaat.

10.3 Link B: Als Shell minder olie en gas zou verkopen als gevolg van het Reductiebevel, vermindert dit niet het totale wereldwijde aanbod van olie en gas, zoals Erickson suggereert

10.3.1 Dan Link B: Erickson gaat ervan uit dat als Shell maar minder olie en gas zou verkopen als gevolg van het Reductiebevel, dit ook meteen het totale wereldwijde aanbod van olie en gas zou verminderen. Dit is om twee redenen onjuist.

---

²⁶ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 1-2 en Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 3.

²⁷ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 42-45. Zie ook de Memorie van Grieven, par. 8.2.4-8.2.5.

²⁸ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, para. 11.

- (a) **Ten eerste** gaat Erickson er ten onrechte van uit dat Shell eenvoudigweg een deel van haar activiteiten zou 'stopzetten'.²⁹ Zoals in het NERA-rapport wordt uiteengezet, mag van een rationele marktdeelnemer in de positie van Shell worden verwacht dat deze op het Reductiebevel reageert door delen van haar activiteiten aan andere marktdeelnemers te verkopen.³⁰ Maar als Shell bedrijfsonderdelen verkoopt, dan verdwijnen die niet en ook de bijbehorende emissies niet. Het maakt niet uit of het een olie- of gasveld of een tankstation is. Zoals Milieudefensie's eigen expert Van der Ploeg het eerder al heeft verwoord: "*There's always a risk that the cuts in emissions by Shell will just be taken up by other oil and gas companies producing more.*"³¹ Of zoals prof. Mulder schrijft: "*De activiteiten worden dan dus gewoon doorgezet, maar met andere betrokken bedrijven.*"³²
- (b) **Ten tweede**, zelfs indien Shell delen van haar activiteiten stopzet, dan blijven de onderliggende productiefactoren beschikbaar voor andere marktdeelnemers.³³ De grondstoffen, de olie- en gaslicenties, het fysieke en financiële kapitaal, de werknemers, enzovoort zouden niet simpelweg in rook opgaan. Die verplaatsen zich makkelijk van de ene naar de andere *operator*. En omdat olie en gas voorraden in de meeste gevallen het eigendom zijn van staten, is het zo dat als Shell stopt als operator, de betreffende staat het veld weer kan terugnemen en de productie kan voortzetten, zoals zowel Mulder als NERA uitgebreid beschrijven.³⁴ Wanneer Shell om te voldoen aan het Reductiebevel uit een bepaalde

---

²⁹ Zie Productie MD-469, P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, p. 2 en het aldaar besproken voorbeeld.

³⁰ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 55-61.

³¹ University of Amsterdam School of Economics, *Will the court's Shell ruling have an impact on climate change?*, 2 November 2023. Te vinden via: <https://ase.uva.nl/content/news/2022/10/will-the-shell-ruling-have-an-impact-on-climate-change.html>

³² Productie S-124, M. Mulder, 13 december 2023, *Brief van prof. dr. M. Mulder*, p. 2.

³³ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 53-61.

³⁴ Zie uitgebreider Productie RK-35, M. Mulder e.a., 'Bedrijfsspecifieke beperking in exploratie en productie en het effect op het wereldwijde verbruik van fossiele energie. Een analyse toegespitst op de positie van Shell', CEER Policy Papers 8 - Rijksuniversiteit Groningen november 2020 (het "Mulder-rapport"), Hoofdstuk 3, waar de vraag wordt onderzocht wat een overheden in zo'n geval zullen doen. Zie ook Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 56 en voetnoot 43. Zie ook Productie S-124, M. Mulder, 13 december 2023, *Brief van prof. dr. M. Mulder*, p. 1-2.

markt stapt, dan is het niet aannemelijk dat dit leidt tot een vermindering in de olie- en gasproductie of -verkopen.³⁵

- 10.3.2 Het empirische bewijs – in de vorm van de *case studies* van NERA – laat zien dat potentiële desinvesteringen door Shell en andere bedrijven in de Noordzee, de Golf van Mexico en Alaska "*will not affect the aggregate supply of oil and gas*".³⁶ Dat geldt ook voor de gedwongen verkoop van tankstations; ook daar geldt dat NERA geen statistisch significant effect heeft gevonden van de desinvesteringen op de verkoop van benzine.³⁷ Het is juist goed mogelijk dat een nieuwe operator meer olie en gas produceert of levert dan Shell voorheen deed, omdat een verkoopproces er toe zal leiden dat degene die het koopt ook degene zal zijn die de output het best kan maximaliseren.³⁸
- 10.3.3 In reactie hierop haalt Erickson studies aan waarin wordt gesteld dat *territoriale beperkingen* door staten op de olie- en gasproductie wel degelijk effect hebben op het totale aanbod.³⁹ Maar dit voorbeeld is totaal niet vergelijkbaar met het Reductiebevel, omdat een besluit van een staat om geen licenties voor olie- en gasproductie meer uit te geven ervoor zorgt dat geen enkele operator die bronnen meer kan winnen; de olie en gas blijft dan in de grond.⁴⁰ Het Reductiebevel daarentegen verhindert niet dat andere bedrijven die productiefactoren gebruiken en de olie- en gas winnen – waardoor het totale aanbod dus niet daalt.⁴¹ De Rechtbank heeft ook op dit punt ten onrechte – en zonder motivering – de gedachtesprong gemaakt van een territoriale beperking

---

³⁵ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 26-30, par. 53-61 en par. 64-75.

³⁶ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 70.

³⁷ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 71-75.

³⁸ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 57 (C-D); Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 13(A).

³⁹ Productie MD-469, P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, p. 4: "*A state restriction of extraction permits means companies must go elsewhere—presumably where extraction costs are higher—to extract resources, implying a shift in the supply function (to the left), which leads to higher prices, and lower consumption*".

⁴⁰ Zie over deze licenties uitgebreider o.a. Productie RK-35, M. Mulder e.a., 'Bedrijfsspecifieke beperking in exploratie en productie en het effect op het wereldwijde verbruik van fossiele energie. Een analyse toegespitst op de positie van Shell', CEER Policy Papers 8 - Rijksuniversiteit Groningen november 2020 (het "Mulder-rapport"), p. 5-7 en hoofdstuk 2 en 3.

⁴¹ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 4.3; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, para. 16.A.

naar een beperking op één enkel bedrijf.⁴² Dit verschil is essentieel; en dat blijkt ook uit de door Milieudefensie genoemde bronnen. Zo schrijft het *Production Gap Report*:

*"Fossil fuels are something governments have substantial control over. More than half of the world's fossil fuel production is directly owned by governments, including by state-owned companies. Even when governments do not directly own fossil fuels, their policies and permits still control, to a large degree, how much fossil fuel gets extracted."*⁴³

10.3.4 Het is mogelijk om een vordering in te stellen tegen een staat om een vermindering van productie af te dwingen, of om anderszins emissies in het hele land te verlagen. Dat is in *Urgenda* ook gebeurd.⁴⁴ Maar dat is niet de vordering die hier voorligt. En een dergelijk effect kan niet worden bereikt door het hier gevorderde Reductiebevel.

10.3.5 In het NERA-rapport wordt ook gekeken naar de mogelijke effecten van substitutie op de wereldwijde uitstoot.⁴⁵ Dit effect wordt in de analyse van Erickson buiten beschouwing gelaten. In het bijzonder wordt in het NERA-rapport uitgelegd dat de vervanging van Shell door haar concurrenten de emissies waarschijnlijk zal doen toenemen. Ten eerste, omdat de partij die de activiteiten overneemt meer zou kunnen gaan produceren dan Shell. En ten tweede, omdat die partij waarschijnlijk met hogere emissies produceert. Shell is namelijk aanzienlijk minder emissie-intensief dan de gemiddelde olie en gasproducent.⁴⁶ Uit de beschikbare data blijkt dat de emissieintensiteit van Shell tussen 2017 en 2022 ongeveer 17 procent lager was dan het wereldwijde gemiddelde.⁴⁷ Als Shell wordt vervangen door een willekeurige andere producent dan bestaat dus een reële kans dat wereldwijde emissies zullen toenemen in plaats van afnemen.

---

⁴² Vonnis, r.o. 4.4.50, waar de Rechtbank verwijst naar een territoriale restrictie (overigens zonder te motiveren waarom dat toepasselijk zou zijn op een restrictie op een onderneming).

⁴³ Productie MD-357, UNEP et al. *The Production Gap Report 2021*, p. 9.

⁴⁴ Zo heeft de overheid in 2022 het Versnellingsplan gaswinning Noordzee aangekondigd, met als reden dat Nederland minder afhankelijk moet worden van de import van gas, zie: Productie S-260, Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, 15 juli 2022, *Kamerbrief versnellingsplan gaswinning Noordzee*.

⁴⁵ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 143-156.

⁴⁶ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 149-150.

⁴⁷ Voor de productieactiva op het Amerikaanse vaste land waren de emissies van Shell, voor de afstoting daarvan, zelfs vijf keer lager dan het gemiddelde. Zie Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 151-156.

10.3.6 Erickson's tweede brief geeft toe dat dit effect kan optreden, al schrijft hij dat dit een "minor issue" zou zijn.⁴⁸ Maar zoals het Tweede NERA-rapport uitlegt is dat gebaseerd op een rapport⁴⁹ dat alleen territoriale restricties bekijkt. En dat rapport erkent dat een aanbodrestrictie die substitutie veroorzaakt van producenten met lage emissieintensiteit naar die met hogere emissieintensiteit de wereldwijde emissies kan verhogen.⁵⁰

10.4 Link C: Zelfs als het totale aanbod zou dalen en de prijzen zouden stijgen, zou dat niet het verbruik verminderen, zoals Erickson suggereert

10.4.1 Dan nu Link C van Ericksons causale keten. Een vermindering van het wereldwijde aanbod van olie en gas zou volgens Erickson leiden tot een stijging van de prijzen. Dat zou vervolgens de vraag en dus het gebruik van olie en gas doen afnemen.

10.4.2 Maar zelfs als de Reductieverplichting zou leiden tot een vermindering van het totale aanbod (wat volgens het NERA-rapport "*extremely unlikely*" is),⁵¹ is het veel te simpel om te zeggen dat dit zou leiden tot een langdurig hogere prijs die dan weer automatisch tot een lager verbruik zou leiden. Het blijvend effect van een vermindering van het totale aanbod op de prijs zal afhangen van de prijselasticiteit van vraag en aanbod. Als de vraag relatief sterk reageert op de prijs, dan vermindert de vraag bij een prijsstijging. Als het aanbod relatief sterker reageert op de prijs, dan zullen alternatieve producenten meer leveren om aan de vraag te voldoen. De elasticiteit zal variëren, afhankelijk van de sector of het segment in kwestie.⁵²

10.4.3 Het NERA-rapport analyseert het effect van een vermindering van het aanbod in drie verschillende marktsegmenten waarin Shell actief is (*upstream*⁵³, *energy*

---

⁴⁸ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 12.

⁴⁹ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 12, met verwijzing naar Prest, Brian C, Harrison Feil, Deborah Gordon, and TJ Conway. Estimating the Emissions Reductions from Supply-side Fossil Fuel Interventions. July 2023.

⁵⁰ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 28.

⁵¹ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 31.

⁵² Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 33. 105-107; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 16(B).

⁵³ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 97-101 en par. 105-108.

*trading*⁵⁴ en *retail*⁵⁵). De empirische gegevens in het NERA-rapport tonen aan dat in verschillende belangrijke segmenten waarin Shell actief is, een verandering in het totale aanbod als gevolg van de Reductieverplichting naar alle waarschijnlijkheid nagenoeg weinig tot geen verandering in lange termijn prijs of verbruik teweeg zal brengen. Mulder onderschrijft die lezing.⁵⁶ Dit in tegenstelling tot wat Erickson suggereert.⁵⁷

10.4.4 Het is ook belangrijk om voor ogen te houden dat Milieudefensie's primaire effectiviteitsargument steunt op de aanname dat het Reductiebevel leidt tot hogere olie- en gasprijzen. In reactie op het argument van M&M dat een prijsverhogend effect wel eens slecht zou kunnen uitpakken voor inwoners met een lager inkomen in Nederland, zegt Milieudefensie in haar Memorie van Antwoord na Voeging van 10 oktober 2023 echter dat zij "*alleen sprak in globale termen en in abstracto over de (prijs)effecten van het Vonnis*".⁵⁸ Het is niet geheel duidelijk wat dit betekent. Maar ook hiervoor geldt dat het van tweeën een is:

- (a) ófwel Milieudefensie erkent dat het Reductiebevel *in de praktijk* niet leidt tot prijsstijgingen, en erkent daarmee dus dat de analyse van Erickson geen stand houdt;
- (b) ófwel Milieudefensie meent dat er wel sprake is van prijsstijgingen. In dat geval lijkt zij van mening te zijn dat de gevolgen daarvan maar moeten worden gedragen door anderen dan de inwoners van Nederland. Consumenten in andere landen moeten dan maar voor de door Milieudefensie gestelde prijseffecten opdraaien, zo lijkt in dat geval de gedachte van Milieudefensie. Die opvatting is moeilijk te rijmen met het beroep van Milieudefensie op het beginsel van CBDR (waarbij de lasten

---

⁵⁴ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 109-113.

⁵⁵ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 114-119.

⁵⁶ Productie S-124, M. Mulder, 13 december 2023, *Brief van prof. dr. M. Mulder*, p. 1 en 2 en eerder Productie RK-35, M. Mulder e.a., 'Bedrijfsspecifieke beperking in exploratie en productie en het effect op het wereldwijde verbruik van fossiele energie. Een analyse toegespitst op de positie van Shell', CEER Policy Papers 8 - Rijksuniversiteit Groningen november 2020 (het "Mulder-rapport"), o.a. p. 79-80 en Productie RK-37, Notitie van prof. dr. M. Mulder, p. 2-3.

⁵⁷ Productie MD-469, P. Erickson, F. Green, C. Hagem, S. Pye, Expert Letter: The likely effect of Shell's Reduction Obligation on oil and gas markets and greenhouse gas emissions, p. 2-4. Zie ook Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 33, 105-107; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 16(B).

⁵⁸ Memorie van Antwoord na voeging, par. 22.

tussen landen op eerlijke wijze worden verdeeld), waarnaar zij ter ondersteuning van het Reductiebevel herhaaldelijk verwijst.⁵⁹

10.5 **Link D: Lagere consumptie leidt niet zonder meer tot lagere emissies, zoals Erickson suggereert**

10.5.1 Zelfs als het Reductiebevel zou leiden tot een geringe vermindering in het verbruik van olie en gas, wat niet zo is, dan gaat de volgende en laatste fase in de redenering van Erickson c.s. ervan uit dat de wereldwijde emissies daarmee ook zullen verminderen. Als gebruikers hun olie- en gasverbruik verminderen, zal hun energiebehoefte in werkelijkheid echter niet verdampen. In plaats daarvan zullen ze andere producten gebruiken om in hun energiebehoeften te voorzien. Kolen zijn met name een belangrijk substituuat voor gas bij de opwekking van elektriciteit. Het staat tussen partijen vast dat Shell geen kolen levert, maar wel gas.⁶⁰ *Minder gasverbruik* betekent echter *hogere wereldwijde emissies* als klanten van gas overstappen op kolen. En kolen is nu eenmaal vaak het makkelijkst toegankelijke en goedkoopste alternatief.

10.5.2 Het NERA-rapport illustreert dit aan de hand van de verminderde levering van Russisch gas in Europa na de invasie van Oekraïne. Die vermindering in gas leidde tot een vervanging van gas door kolen in bepaalde landen in Europa.⁶¹ Zoals wordt opgemerkt in het marktcommentaar waarnaar in het NERA-rapport wordt verwezen: "*Soaring natural gas prices led to more power generation from coal (despite major coal burning European countries like Germany being in the middle of a coal phaseout)*".⁶² Een dergelijk verhoogd gebruik van kolen betekent dat de wereldwijde emissies stijgen, ook al wordt er minder gas gebruikt. Vermindering van het totale gasverbruik als gevolg van het Reductiebevel zal de wereldwijde emissies dus waarschijnlijk eerder doen toenemen dan afnemen. Daardoor kan het Reductiebevel niet alleen ineffectief zijn, maar zelfs contraproductief.⁶³

⁵⁹ Memorie van Antwoord, o.a. par. 35(25), 35(107), 490, 496-499, 507 en 542.

⁶⁰ Memorie van Antwoord, par. 546.

⁶¹ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 126-138; Zie ook: Productie S-136: IEA, 16 december 2022, *Coal, Analysis and forecast to 2025*, p. 26-27.

⁶² Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 135, met bronvermelding in voetnoot 126, en par. 353-360.

⁶³ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 36, 121-142 en 353-360; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 6, 13 en 24-25.

10.6 Het Reductiebevel remt paradoxaal genoeg investeringen in hernieuwbare technologieën

- 10.6.1 Het Reductiebevel stimuleert geen investeringen in koolstofarme oplossingen. Het heeft immers geen effect op de kosten en opbrengsten van koolstofarme investeringen. Erickson's suggestie dat het Reductiebevel Shell zou aanmoedigen om zomaar kapitaal in groene projecten te steken zonder daarbij andere factoren in ogenschouw te nemen is niet realistisch; er is geen rationele economische onderbouwing voor.⁶⁴
- 10.6.2 Als Shell gedwongen zou worden om afscheid te nemen van klanten, dan kan zij ook niet meer met die klanten samenwerken om alternatieven aan te bieden. Bijvoorbeeld: als zij afscheid zou nemen van haar klanten in de luchtvaart en dus geen kerosine meer verkoopt, dan zal zij ook geen SAF meer ontwikkelen, produceren en verkopen, zoals zij nu wel doet.⁶⁵
- 10.6.3 Het is ook niet zo dat het doen van groene investeringen de emissies van Shell verlagen, zoals Erickson lijkt te suggereren. Veel groene investeringen die wel bijdragen aan de energietransitie, verhogen de emissies die Shell rapporteert juist. ⁶⁶ Bijvoorbeeld, als Shell investeert in het opschalen van biobrandstoffenproductie, dan moet Shell daarvoor extra emissies rapporteren (van de inkoop en transport van de *feedstock* en de bouw van de grootschalige productiefaciliteiten, die niet mogelijk is zonder gebruik te maken van fossiele brandstoffen).⁶⁷
- 10.6.4 Dit is tegengesteld aan de suggestie van eisers dat het "aannemelijk [is] dat het reductiebevel ertoe zal leiden dat Shell niet alleen minder olie- en gas zal produceren en verkopen, maar ook meer zal investeren in duurzame alternatieven."⁶⁸ Er is geen enkele grond voor die aanname.⁶⁹

---

⁶⁴ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 21; Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 13 en 170-171.

⁶⁵ Zie bijv. Productie S-164, Shell Nederland, 17 november 2023, *Rotterdam The Hague Airport versnelt bijmengen duurzame vliegtuigbrandstof*; Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 17 en 36-37.

⁶⁶ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 41; 170-171; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 21.

⁶⁷ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, para. 21.

⁶⁸ Memorie van Antwoord, par. 932.

⁶⁹ Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 21.

10.7 Het Reductiebevel is geen efficiënte manier om emissies te reduceren en heeft onbedoelde gevolgen

10.7.1 Ik sta nu graag stil bij de bredere onbedoelde gevolgen van een maatregel als het Reductiebevel. Om de wereldwijde emissies wel te beïnvloeden zou een dergelijke regel van ongeschreven recht van toepassing moeten zijn op een zeer groot aantal ondernemingen. Inclusief ondernemingen die ver buiten de jurisdictie van de Nederlandse rechter vallen. Milieudefensie's eigen experts lijken dit impliciet of expliciet ook wel te onderkennen:

- (a) Van der Ploeg heeft eerder gezegd dat een emissiereductiebevel voor een bedrijf "*will only have a sizeable effect on emissions and temperature if all the big emitters bring down their emissions accordingly*".⁷⁰
- (b) Erickson's tweede brief bekritiseert emissiebegrijping omdat de voordelen daarvan "*require scale (large geographic coverage, ideally the entire globe) to materialize*."⁷¹ Maar deze observatie geldt temeer voor het Reductiebevel, dat slechts op een enkel bedrijf rust tussen nu en 2030, wat de gehele effectiviteit ervan op voorhand al ondergraaft.

10.7.2 Sterker nog, de productie en reserves van Shell zijn zeer minimaal vergeleken met die van NOCs in landen als Qatar, Saudi-Arabië, Rusland, enzovoort.⁷² Zoals prof. Spier ook schrijft, is er geen reden om aan te nemen dat rechters in die landen een soortgelijk Reductiebevel zullen opleggen aan de staatsolie- en gasbedrijven die daar actief zijn. Zoals Spier schrijft: "*It is unrealistic to assume that all, or most of the "top 100 emitters", including Aramco, and quite a few US companies, can successfully be sued before their domestic courts, or other courts whose judgments can be enforced against these companies*."⁷³

10.7.3 Maar zelfs *als* de Reductieverplichting meer algemeen zou kunnen worden toegepast, zou het een slechte – want inefficiënte – manier zijn om de wereldwijde emissies te verminderen.⁷⁴ Het is een zeer bot instrument, dat geen

---

⁷⁰ University of Amsterdam School of Economics, '*Will the court's Shell ruling have an impact on climate change?*', 2 November 2023, met citaat van Rick van der Ploeg, te raadplegen op: <https://ase.uva.nl/content/news/2022/10/will-the-shell-ruling-have-an-impact-on-climate-change.html>.

⁷¹ Productie MD-561, Expert letter Erickson-Green 24 februari 2024, p. 14.

⁷² Productie S-134, IEA, 2020, *The Oil and Gas Industry in Energy Transitions, Insights from IEA analysis*, p. 19.

⁷³ Productie S-280, J. Spier, december 2022, *Climate litigation in a changing world*, Eleven: Den Haag, voorblad en p. 43-48, 165-178, 200, 231-233, Case 3 (p. 407-447), p. 47.

⁷⁴ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 158-176.

rekening houdt met de leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie: het "mandates a reduction in the emissions reported by individual obligated companies, whatever the economic or social costs of doing so may be."⁷⁵ Uit de economische literatuur blijkt dat het creëren van economische prikkels het meest efficiënt is om de totale uitstoot te verminderen met minimale maatschappelijke kosten. Ook Prof. Kramer wijst daarop.⁷⁶ En ook Van der Ploeg doet dat.⁷⁷ Een goed voorbeeld is het beprijzen van CO₂-uitstoot, zoals het EU-ETS of de nationale CO₂-heffing voor de industrie in Nederland.⁷⁸ Deze mechanismen zijn effectief gebleken in het verminderen van de emissies van de industrie. Zo zijn de emissies in de sectoren bestreken door de EU-ETS met 37,3% gedaald tussen 2005 en 2022 en wordt in 2030 een daling verwacht van 62%.⁷⁹

10.7.4 Bovendien: als een maatregel als het Reductiebevel al breed toepasbaar zou zijn (zoals Milieudefensie voorstaat) en zou kunnen leiden tot wereldwijde emissiereducties, dan zou dit aanzienlijke nadelige gevolgen hebben die een gecoördineerd systeem zoals een ETS niet heeft. Bijvoorbeeld:

- (a) *Ten eerste*: Een breder toepasbare Reductieverplichting zou concurrentie ondermijnen en schaarste creëren op dezelfde manier als wanneer een kartel het aanbod beperkt. Dit zal leiden tot hogere prijzen

⁷⁵ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 163.

⁷⁶ Productie S-230, G.J. Kramer, 12 december 2023, *Brief over de Milieudefensie/Shell-procedure*, p. 3: "Het generiek bindend verklaren van 45% reductie voor iedere sector en ieder bedrijf zou impliceren dat 45% emissiereductie niet alleen een collectief doel is, maar tevens een minimum voor ieder bedrijf afzonderlijk. Omdat er bij het realiseren van het collectieve doel een spreiding zit in de reductiepercentages per sector en per bedrijf(stak), wordt, door het gemiddelde tot minimum te verklaren, het doel de facto aangescherpt. Het wordt daarmee ook economisch minder efficiënt. Hogere kosten tasten bovendien het maatschappelijk draagvlak aan. Een 45% reductieverplichting voor alle grote bedrijven in Nederland zou leiden tot de-industrialisering en daarmee desastreus zijn voor Nederland."

⁷⁷ University of Amsterdam School of Economics, 'Will the court's Shell ruling have an impact on climate change?', 2 November 2023, met het volgende citaat van Rick van der Ploeg: "Looking at the specific target of 45%, there are a few possibilities for improvement. First, economists would recommend 45% emission reductions for the aggregate and then permit trading so that the biggest cuts are achieved by those companies that that have the biggest pollution per unit of output." (te vinden op: <https://ase.uva.nl/content/news/2022/10/will-the-shell-ruling-have-an-impact-on-climate-change.html>).

⁷⁸ Staatsblad 2020, 544, 16 december 2020, Wet van 16 december tot wijziging van de Wet belastingen op milieugrondslag en de Wet Milieubeheer voor de invoering van een CO₂-heffing voor de industrie (Wet CO₂-heffing industrie).

⁷⁹ Productie S-241, C.J.H. Cozijnsen, 3 maart 2024, *Deskundigenbericht van mr. C.J.H. (Jos) Cozijnsen*, par. 4.2 en par. 5.15-5.17. Met verwijzing naar Productie S-266, Europese Commissie, 6 februari 2024, *Impact Assessment Report, Accompanying the communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Securing our future. Europe's 2040 climate target and path to climate neutrality by 2050 building a sustainable, just and prosperous society*, SWD(2024) 63, part 4/5, p. 62.

voor energiegebruikers, de concurrentie ondermijnen en het welzijn van de consument schaden.⁸⁰

- (b) *Ten tweede:* Sommige bedrijven moeten tegen 2030 en ook daarna juist groeien. Dit zou bijvoorbeeld gelden voor ontwikkelaars van hernieuwbare energie of energie met een lage uitstoot, omdat hun activiteiten de emissieverlaging in andere delen van de samenleving mogelijk maken. Iets anders geldt voor bijvoorbeeld kolengestookte elektriciteitscentrales. Een statische, uniforme reductieverplichting houdt totaal geen rekening met deze verschillen.⁸¹ Met een bredere toepassing zou dit ook gelden voor andere marktdeelnemers. Dat hindert de energietransitie.⁸² En nogmaals: het Reductiebevel moedigt ook geen investeringen aan in koolstofarme energieproducten.⁸³
- (c) *Ten derde:* Een statische reductieverplichting verplicht ondernemingen om hun emissies met een vast percentage te reduceren ten opzichte van een historische referentiedatum. Het zou daarom de relatieve omvang en het marktaandeel van bestaande bedrijven bevriezen. Als alle bedrijven gehouden zijn om hun emissies met 45% te verminderen moeten ze in feite allemaal in een gelijk tempo krimpen.⁸⁴ Dat zou het principe van marktwerking volledig tenietdoen. Dit is ook een zeer belangrijk nadeel aan een bevel aan een enkel bedrijf om met een vast percentage te reduceren, en is diametraal tegengesteld aan de systemen die wetgevers wel introduceren, zoals EU-ETS.⁸⁵

10.7.5 Deze nadelen zijn wezenlijk. Het is daarom geen toeval dat zelfs de meest ambitieuze wetgevers, die in de EU en Nederland, er niet voor hebben gekozen om emissies te reduceren door een standaardreductiepercentage aan

---

⁸⁰ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 165-169.

⁸¹ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 172-174.

⁸² Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 171.

⁸³ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 170-171; Productie S-287, R. Druce, 17 maart 2024, *Second Expert Report of R. Druce of NERA Economic Consulting*, par. 21.

⁸⁴ Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 175-176.

⁸⁵ Zie daarover uitgebreid Productie S-241, C.J.H. Cozijnsen, 3 maart 2024, *Deskundigenbericht van mr. C.J.H. (Jos) Cozijnsen* en Productie S-122, R. Druce, 15 december 2023, *Expert Report of Richard Druce from NERA Economic Consulting*, par. 169-164 en 172-176.

ondernemingen op te leggen.⁸⁶ Sterker nog, een dergelijk voorstel is, zoals toegelicht, meermaals afgewezen door de Nederlandse wetgever.

10.8 Slotsom

- 10.8.1 De fundamentele aanname die aan de vordering ten grondslag ligt is dat het Reductiebevel zal leiden tot een vermindering van de wereldwijde CO₂-uitstoot. Maar die premisse is onjuist. Integendeel, het gevorderde Reductiebevel kan zelfs leiden tot een *toename* van de wereldwijde emissies als gevolg van de effecten van substitutie naar leveranciers met een hogere emissieintensiteit en/of substitutie van gas naar kolen.
- 10.8.2 Vooraanstaande schrijvers hebben op precies dit onderdeel van het Vonnis dan ook stevige kritiek geleverd. Prof. Spier – die als annotator van NJ het Hoge Raad arrest inzake *Urgenda* van harte verwelkomde⁸⁷ – maakt precies het punt dat in het NERA-rapport wordt gemaakt, namelijk dat andere aanbieders de plaats van Shell zullen innemen om aan de aanhoudende vraag te voldoen. Het Reductiebevel is volgens Spier: "*voor het klimaat [...] geen enkele winst*", en anderen zijn dat met hem eens.⁸⁸ Aldus Spier:

"Het grootste probleem dat aan de benadering van de Rechtbank kleeft is dat het klimaat er in veel gevallen niet mee zal zijn gebaat. Het is bovendien zeer de vraag of Shell op een wijze die het klimaat soelaas biedt aan de veroordeling kan voldoen. [...] Zou de reductie voor een deel verwezenlijkt (moeten) worden door het afstoten van delen van het

---

⁸⁶ Pogingen tot dergelijke wetgeving zijn als gezegd gestrand vanwege het ontbreken van een democratische meerderheid. Zie Productie S-185, Tweede Kamer moties van de leden Van der Lee en Thijssen en van de leden Teunissen en Van Raan van 4 november 2021 en de stemmingsuitslagen van 9 november 2021; Productie S-186, Minister van Economische Zaken en Klimaat, Minister voor Klimaat en Energie & Staatssecretaris van Economische Zaken en Klimaat, 23 november 2022, *Antwoorden op Kamervragen naar aanleiding van begrotingsbehandeling EZK* Productie S-187, Vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat, minister van Economische Zaken en Klimaat & minister voor Klimaat en Energie, 2 december 2022, *Verslag van een commissiedebat over Verduurzaming Industrie*.

⁸⁷ Zie de annotatie van J. Spier onder HR 20 december 2019, ECLI:NL:HR:2019:2006, NJ 2020/41 (*Urgenda*): "*Een moedig, in het algemeen zeer overtuigend gemotiveerd en in mijn ogen welkom arrest*".

⁸⁸ J. Spier, 'SDGs: tussen droom en daad: een processie van Echternach', *TvOB* 2021, afl. 6, pp. 180-181. Onderschreven door o.a. H.J. de Kluiver in 'Onderneming en duurzaamheid – Over ondernemen, mensenrechten, milieu en klimaat mede in Europees perspectief', *WPNR* 2023/7407 en H.J. de Kluiver, 'Kroniek van het Ondernemingsrecht – Ondernemingsrecht, mensenrechten en klimaat. Doen we de goede dingen en doen we ze goed? Over moeizame regulering en gebrek aan focus', *NJB* 2022/952. Zie ook A. Hammerstein, 'Vraagtekens bij een vonnis' in: de Klimaatzaak tegen Shell' in: W.J.M. van Veen, A. Hammerstein, J.L. Smeehuijzen, A.F. Verdam & J. Spier, *De klimaatzaak tegen Shell (ZIFO-reeks nr. 35)*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 15.

*bedrijf is zéér de vraag of dit zal leiden tot een vermindering van de mondiale uitstoot;[...]."*⁸⁹

- 10.8.3 Om al deze redenen kan de Reductieverplichting niet bestaan, en kan het Reductiebevel niet in stand blijven.

---

⁸⁹ J. Spier, 'Milieudéfensie v. Shell: een sirenenzang? Suggesties voor een beter alternatief', in: W.J.M. van Veen, A. Hammerstein, J.L. Smeehuijzen, A.F. Verdam & J. Spier, *De klimaatzaak tegen Shell (ZIFO-reeks nr. 35)*, Deventer: Wolters Kluwer 2022, p. 58.

11. REMEDIE: AAN DE VEREISTEN VAN ARTIKEL 3:296 BW EN ARTIKEL 3:303 BW IS NIET VOLDAAN

Spreekantekeningen:
Hoofdstuk 11

Geen belang

- Milieudefensie heeft geen belang bij de vordering:
- Scope 1 en 2: Shells doelstellingen gaan verder dan de eis
- Scope 3: Reductiebevel is geen effectief instrument om wereldwijde emissies terug te dringen
- Bevel voor Scope 3 ook om andere redenen niet toewijsbaar

11.1 Inleiding

11.1.1 In dit pleidooi hebben wij toegelicht dat Shell geen rechtsplicht heeft om de emissies die zij rapporteert – of dat nu Scope 1-, Scope 2- of Scope 3-emissies zijn – te reduceren. Daarvoor bestaat geen rechtsgrond. Zelfs indien uw hof anders zou oordelen, dan kan het Reductiebevel niet worden toegewezen. Meer specifiek kan het gevorderde bevel alleen worden opgelegd als onder andere sprake is van (i) een reële dreiging van een schending van een rechtsplicht, en (ii) voldoende belang.⁹⁰ En daar is geen sprake van.

11.2 Vereiste 1: geen reële dreiging van een schending van een rechtsplicht (artikel 3:296 BW)

11.2.1 Bij een preventieve vordering moet sprake zijn van een reëel risico dat de vermeende rechtsplicht wordt geschonden.⁹¹ Over Scope 1 en 2 kan ik dus kort zijn. De Rechtbank heeft in het Vonnis geoordeeld dat destijds van een dergelijke dreiging sprake was.⁹² Dat oordeel kan nu niet in stand blijven. Uw hof dient de vordering te beoordelen aan de hand van de feiten en omstandigheden zoals die nu zijn. De conclusie kan dan niet anders zijn dan dat

⁹⁰ Artikel 3:296 en artikel 3:303 BW.

⁹¹ Vgl. HR 21 december 2001, ECLI:NL:HR:2001:ZC3693, NJ 2002/217 m.nt. Koopmans (*Kernwapens*), r.o. 3.3; J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. 19)*, Deventer: Wolters Kluwer 2019, par. 25. J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, nr. 389.

⁹² Vonnis, r.o. 4.5.3, tweede volzin en r.o. 4.5.8.

er geen reëel risico is dat Shell de vermeende rechtsplicht ten aanzien van Scope 1 en Scope 2 zal schenden.

Shells Scope 1- en 2-doelstellingen gaan verder dan het Reductiebevel

Bron: Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 3

- 11.2.2 De doelstellingen van Shell voorzien in een reductie tot in totaal 41 miljoen ton. De vordering van Milieudefensie (45%) ziet op een reductie tot 44 miljoen ton. Shells doelen gaan dus verder dan wat Milieudefensie vordert. Milieudefensie erkent dat.⁹³ Daarmee is de kous af. U vroeg gisteren hoe deze doelstelling moet worden gewogen. Ik wil daar nog het volgende over zeggen.
- 11.2.3 Shell heeft zich gecommitteerd om de Scope 1 en 2 doelstelling te halen, wat er ook gebeurt in dit hoger beroep. Dat heeft zij ook publiekelijk duidelijk gemaakt in haar zogeheten SEC-filing van 28 oktober 2021.⁹⁴ Shell vermeldt daarin ook dat deze nieuwe doelstelling ook expliciet is opgenomen in het *business plan* van Shell.⁹⁵
- 11.2.4 De CEO van Shell heeft op *Capital Markets Day* in juni 2023 nog expliciet bevestigd dat Shells reductiedoelstellingen met betrekking tot Scope 1 en Scope 2 onveranderd zijn.⁹⁶ Hetzelfde geldt voor ETS '24; ook daar heeft Shell haar Scope 1- en 2-commitments herhaald tegenover de markt, waaronder

⁹³ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 111.

⁹⁴ Te vinden op: <https://shell.gcs-web.com/node/19776/html>: "Our 2022 business plan will reflect this new target, which we are committed to delivering regardless of whether we win or lose our appeal against the ruling."

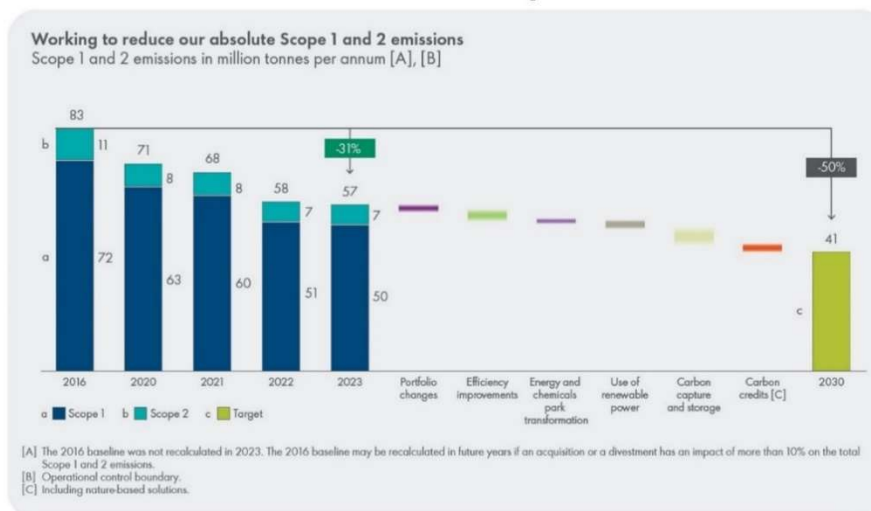
⁹⁵ Dat was in eerste aanleg, toen deze doelstelling nog niet was gesteld en dus ook niet is beoordeeld, niet zo; zie Vonnis, r.o. 4.5.2.

⁹⁶ Productie S-169, Shell plc. 14 juni 2023, *Capital Markets Day 2023, Delivering more value, with less emissions (slides)*, p. 17.

toezichthouders en aandeelhouders.⁹⁷ Ter achtergrond: als beursgenoteerd bedrijf in Nederland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten moet Shell voldoen aan alle relevante *listing and securities obligations*. Onder de SEC-regels, moeten "*forward looking statements*" daadwerkelijk een redelijke basis hebben, gebaseerd zijn op omstandigheden die gelden op het moment dat de commitment wordt aangegaan en een gedegen prognosemethodologie gebruiken. Shell zou een dergelijke doelstelling niet kunnen stellen, en ook niet kunnen herhalen, zonder een redelijke basis te hebben om ook oprecht te geloven dat ze die doelstelling kan halen.

- 11.2.5 Belangrijker nog is misschien wel dat Shell ook daadwerkelijk al een heel eind op weg is. In haar jaarlijkse Energy Transition Progress Reports⁹⁸ en een paar weken geleden in ETS '24⁹⁹ valt dat te lezen; zij heeft al een reductie van 31% bereikt; meer dan 60% van haar target voor 2030. Zie bijvoorbeeld de grafiek op p. 47:

Shell vermindert haar absolute Scope 1- en 2-emissies

Bron: Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 47

- 11.2.6 Hier wordt dus ook uiteengezet hoe Shell van plan is dat laatste stuk te halen. In de ETS '24, op p. 47, vindt u daarover nog veel meer informatie. Milieudefensie betwist de juistheid van deze cijfers ook niet. Zij betoogt alleen dat een "*toezegging*" van Shell niet in de weg staat aan de toewijzing van het gevorderde bevel.¹⁰⁰ Daarmee miskent Milieudefensie dat een reële dreigende schending van

⁹⁷ Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 47.

⁹⁸ Productie S-162, Shell plc, 20 april 2022, *Energy Transition Progress Report 2021*, p. 9; Productie S-163, Shell plc, 16 maart 2023, *Energy Transition Progress Report 2022*, p. 10.

⁹⁹ Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 47.

¹⁰⁰ Memorie van Antwoord, par. 1106.

een rechtsplicht niet kan worden aangenomen op basis van een theoretische mogelijkheid.¹⁰¹ Er moet sprake zijn van "*meer dan een hypothese*".¹⁰²

11.2.7 In dit verband merk ik nog op dat Milieudefensie in haar schriftelijke pleidooi erkent dat Shells target voor Scope 1 en 2 verder gaat dan wat er wordt gevorderd (zij zegt dat dit een reductie is van 48% is ten opzichte van 2019).¹⁰³ Zij noteert ook dat Shells Scope 1 en 2 emissies al significant zijn gedaald.¹⁰⁴ De vordering met betrekking tot Scope 1 en Scope 2 kan dus zonder meer worden afgewezen, zonder na te gaan of de vermeende rechtsplicht bestaat. Milieudefensie erkent daarnaast dat de totale emissies die door Shell worden gerapporteerd tussen 2019 en 2022 met 24,5% zijn gedaald.¹⁰⁵ Dit vanwege lagere verkopen van olie en gas en het "*afstoten van olie- en gasactiviteiten aan derden*".¹⁰⁶

11.2.8 Ik wil nog twee onjuistheden rechtzetten uit Milieudefensie's schriftelijk pleidooi:

- (a) *Ten eerste:* Milieudefensie stelt dat desinvesteringen "*moeilijk als verduurzaming*" kunnen worden aangemerkt.¹⁰⁷ Dat is het tegenovergestelde van wat zij in de dagvaarding zegt over Ørsted. Milieudefensie besteedt in de dagvaarding een hele paragraaf aan de voordelen van het desinvesteren van olie en gas *assets* aan andere olie- en gasbedrijven, zodat de emissies van het ene bedrijf dalen.¹⁰⁸ Dat dat niets doet om de wereldwijde emissies te verlagen is daarbij kennelijk niet van belang. Shell heeft dit bij conclusie van antwoord al genoemd.¹⁰⁹ Milieudefensie zegt daarnaast dat Shell deze desinvesteringen niet zou mogen tellen in haar emissierapportage¹¹⁰, omdat dit niet zou stroken met

¹⁰¹ J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, par. 7.3.1.

¹⁰² Conclusie A-G Hartkamp, ECLI:NL:PHR:2001:ZC3693, bij HR 21 december 2001, ECLI:NL:HR:2001:ZC3693, *NJ* 2002/217 m.nt Koopmans (*Kernwapens*), r.o. 8.

¹⁰³ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 111.

¹⁰⁴ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 108.

¹⁰⁵ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 111.

¹⁰⁶ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 111.

¹⁰⁷ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 108.

¹⁰⁸ Dagvaarding, onder XI.5.2 (par. 823-826) en Productie 267, J. Murray, *Oil and gas is 'no longer who we are': DONG Energy seeks to rebrand as Orsted following fossil fuel divestment*, 2 oktober 2017 en Productie 268, R. Morris, *From Fossil Fuels to Green Energy: the Orsted story*, 2 juli 2018, London Business School.

¹⁰⁹ Conclusie van Antwoord, p. 48 en 49.

¹¹⁰ Ook onjuist is de suggestie van Milieudefensie in par. 109 en 110 van het schriftelijk pleidooi van 19 maart 2024 dat Shells Scope 1- en Scope 2-emissies zouden stijgen omdat investeringen de gerapporteerde emissies meer zouden doen toenemen dan desinvesteringen de gerapporteerde emissies zouden doen afnemen.

het GHG Protocol. Dat is onjuist. Het GHG Protocol vereist dat bedrijven "*develop a base year emissions recalculation policy, and clearly articulate the basis and context for any recalculations*".¹¹¹ Shell heeft dat gedaan. Shell is ook volledig transparant over de impact van desinvesteringen en acquisities.¹¹² Milieudefensie miskent ook hier het oordeel van de Rechtbank dat Shell "*alle vrijheid [heeft] om de reductieverplichting naar eigen inzicht na te komen en het concernbeleid van de Shell-groep geheel naar eigen inzicht vorm te geven*".¹¹³ Dit oordeel heeft gezag van gewijsde en Shell heeft daar uitdrukkelijk een beroep op gedaan in haar schriftelijke pleitnota.¹¹⁴

11.2.9 *Ten tweede:* Milieudefensie haalt de cash capex uitgaven van Shell door elkaar waar het gaat om enerzijds *Renewables and Energy Solutions*, en anderzijds *low-carbon energy solutions*. Het jaarverslag 2023 van Shell maakt de uitgaven met betrekking tot *low-carbon energy solutions* duidelijk.¹¹⁵ Er geldt daarbij een verdeling tussen "*Marketing*" en "*Renewable & Energy Solutions*". Milieudefensie stelt het voor alsof Shell zaken meerekent onder *low-carbon energy solutions* die daar in haar visie eigenlijk niet onder zouden moeten vallen. Dat is onjuist. De "*low-carbon energy solutions*" omvatten enkel producten die een lagere gemiddelde koolstofintensiteit kennen vergeleken met conventionele koolwaterstof producten. Dat wordt gemeten over de levenscyclus van het betreffende product. De verwarring lijkt voort te komen uit een misvatting over wat het begrip "*Marketing*" betekent. Om dat te verhelderen: voor Shell is "*Marketing*" simpelweg een deel van de onderneming dat bepaalde producten verkoopt aan klanten (anders dan bijvoorbeeld upstream, of chemicals). Shell investeerde in 2023 USD 5,6 mld in *low-carbon energy solutions*. USD 3,3 mld daarvan bestond uit "*Marketing*". Dat getal

---

Milieudefensie baseert zich hier op oude cijfers. De werkelijke situatie is anders; zie Productie S-288, Shell plc, 14 maart 2024, *Energy Transition Strategy 2024*, p. 47. De post "*Portfolio changes*" is daar negatief. Verder staat dit duidelijk te lezen in het *Annual Report and Accounts 2023*, Shell plc, 14 maart 2024, p. 108 (volledige rapport is te raadplegen op: https://reports.shell.com/annual-report/2023/_assets/downloads/shell-annual-report-2023.pdf: "(...) *new investments across our portfolio will increase our Scope 1 and 2 emissions between 2024 and 2030, but this increase will be outweighed by reductions associated with planned divestments and natural decline. Our investments in producing low-carbon energy such as biofuels will increase our Scope 1 and 2 emissions, while reducing the NCI of the products we sell.*")

¹¹¹ Productie RK-19, Greenhouse Gas Protocol, Corporate Value Chain (Scope 3) Accounting and Reporting Standard 2011, p. 104.

¹¹² Productie S-289, Shell plc, 14 maart 2024, *Annual Report and Accounts 2023* (selectie: kaft, inhoudsopgave, p. 95, p. 103-107, p. 111 en disclaimer), p. 104, onder "*Drivers of Scope 1 and 2 emissions*".

¹¹³ Vonnis, r.o. 4.4.54.

¹¹⁴ Schriftelijke pleitnota tijdens Shell plc, d.d. 19 maart 2024, par. 6.2.2.

¹¹⁵ Productie S-289, Shell plc, 14 maart 2024, *Annual Report and Accounts 2023* (selectie: kaft, inhoudsopgave, p. 95, p. 103-107, p. 111 en disclaimer), p. 95.

bestond bijna volledig uit de Nature Energy acquisitie (de grootste producent van *renewable natural gas* in Europa), grote investeringen in biobrandstoffen (zoals de HEFA-fabriek op Pernis), en haar investeringen in EV charging (de *Mobility* tak). Al die zaken zijn dus ook daadwerkelijk "*low-carbon energy solutions*". De post "*gas and power marketing and trading*" in Renewables & Energy Solutions waar Milieudefensie aan lijkt te refereren¹¹⁶ wordt niet geteld in het getal van USD 5,6 mld; dat komt terecht in "*LNG, gas and power marketing and trading*". Deze stelling van Milieudefensie is dus onjuist. Dit staat uitgesplitst in Shell's *Annual Report 2023*, p. 95.¹¹⁷

11.3 Vereiste 2: het Reductiebevel is in elk geval feitelijk niet effectief, zodat Milieudefensie geen belang heeft bij haar vordering (artikel 3:303 BW)

11.3.1 Als het bevel niet in relevante mate bijdraagt aan de effectieve bescherming van het recht of belang van de eiser, heeft de eiser geen voldoende belang (artikel 3:303 BW). Die toets wordt uitgevoerd door de situatie waarin de vordering wordt toegekend te vergelijken met de situatie waarin dit niet het geval is.¹¹⁸ Het gestelde belang is om de ingezetenen van Nederland en de inwoners van het Waddengebied te beschermen tegen de gevolgen van een stijging van de wereldwijde CO₂-uitstoot.¹¹⁹ Shell heeft het belang van Milieudefensie bij haar vordering betwist, onder andere door verwijzing naar de rapporten van NERA en Mulder. Milieudefensie heeft de bewijslast dat zij voldoende belang heeft bij haar vordering (artikel 3:303 BW).¹²⁰ Milieudefensie heeft dat niet bewezen. De vordering die zij instelt zal niet leiden tot een vermindering van wereldwijde emissies, en kan zelfs leiden tot een stijging van wereldwijde emissies. Daarom heeft haar achterban ook geen belang bij het Scope 3-deel van de vordering.

11.4 Verdere redenen om geen bevel op te leggen met betrekking tot de Scope 3-emissies

11.4.1 Meer subsidiair kan een bevel in ieder geval *niet* worden opgelegd wanneer zich een van de uitzonderingen van artikel 3:296 lid 1 BW voordoet.¹²¹ Specifiek

---

¹¹⁶ Schriftelijk pleidooi zijdens Milieudefensie c.s., d.d. 19 maart 2024, par. 107.

¹¹⁷ Productie S-289, Shell plc, 14 maart 2024, *Annual Report and Accounts 2023* (selectie: kافت, inhoudsopgave, p. 95, p. 103-107, p. 111 en disclaimer), p. 95.

¹¹⁸ J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, p. 150. Zie eerder V.C.A. Lindijer, *De goede procesorde* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2006, par. 63 en J. van Baars, *Point d'intérêt, point d'action* (diss. Amsterdam VU), Amsterdam: Buijten & Schipperheijn 1971, p. 160 e.v.

¹¹⁹ Dagvaarding, par. 509.

¹²⁰ Zie o.a. HR 12 april 2019, ECLI:NL:HR:2019:590, NJ 2019/238, r.o. 4.2.2 en PG Boek 3, p. 915.

¹²¹ Dit in tegenstelling tot wat Milieudefensie beweert in par. 56 van de Memorie van Antwoord; V. Van den Brink, 'Stellen, betwisten, bewijzen – een handleiding', *TvPP* 2008/4, p. 89-90.

geldt in dit geval dat het gevorderde Reductiebevel afstuit op (i) de afwijzingsgrond van zwaarwegende maatschappelijke belangen (artikel 6:168 lid 1 BW) en (ii) de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid (artikel 6:2 lid 2 BW en artikel 3:12 BW).

Uitzondering 1: zwaarwegende maatschappelijke belangen

11.4.2 De rechter kan een vordering, strekkende tot verbod van een onrechtmatige gedraging, afwijzen wanneer deze gedraging op grond van zwaarwegende maatschappelijke belangen behoort te worden geduld (artikel 6:168 lid 1 BW). De gedraging waar we het in dit geval over hebben betreft primair de verkoop van energie aan Nederlanders en aan inwoners van andere landen. Dat is niet onrechtmatig. Milieudefensie meent in haar antwoord dat een beroep op artikel 6:168 BW niet kan slagen. Dit omdat "*de door Shell genoemde maatschappelijke belangen – waaronder energiezekerheid, betaalbaarheid van energie en economische ontwikkeling – juist gediend zijn*" met het Reductiebevel.¹²² De notie dat de maatschappelijke belangen van leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie de een of andere manier gediend zouden zijn met een verkapt partieel leveringsverbod van olie en gas door één aanbieder vindt geen enkele steun in de eerder in deze spreekantekeningen aangehaalde bronnen; integendeel. Hier is Shell uitgebreid op ingegaan in de Memorie van Grieven¹²³ en eerder vandaag en gisteren, en ik zal dat hier niet herhalen.

Uitzondering 2: de redelijkheid en billijkheid

11.4.3 De tweede afwijzingsgrond is de beperkende werking van de redelijkheid en billijkheid in de zin van artikel 6:2 lid 2 BW. Bij Shell werken zo'n 103.000 mensen, waarvan 8.500 in Nederland. In dit land alleen al geeft Shell per jaar circa 2,5 miljard euro uit bij meer dan 700 leveranciers, onder andere in het MKB. Het Reductiebevel zou significante gevolgen hebben voor Shell, terwijl het niet effectief zou zijn in het terugbrengen van wereldwijde emissies. Een dergelijke uitkomst zou niet redelijk of billijk zijn en in deze omstandigheden onaanvaardbare gevolgen hebben. Bovendien is Shell in dat geval nog altijd het enige energiebedrijf – in Nederland, in Europa, en wereldwijd – waarop een Reductieverplichting rust. Dat schaadt haar concurrentievermogen. En dat terwijl het nut van het gezochte Reductiebevel in het tegengaan van klimaatverandering nihil is. Om deze zelfde redenen is het Reductiebevel ook

---

¹²² Memorie van Antwoord, par. 1100.

¹²³ Memorie van Grieven, Hoofdstuk 2.

in strijd met het proportionaliteitsvereiste (of het evenredigheidsvereiste) in het Unierecht, zoals ik eerder vandaag al besprak.¹²⁴

AFRONDING EERSTE TERMIJN

- 11.4.4 Geachte leden van het hof, wij komen nu tot een afronding van de eerste termijn van Shell. Ik vat wat wij hebben gezegd kort samen.
- 11.4.5 De noodzaak om emissies te verminderen is niet in geschil. Evenmin in geschil is dat dit urgent moet gebeuren. Wat partijen verdeeld houdt is hoe dat moet gebeuren en welke rol Shell daarbij speelt. Wij hebben uiteengezet dat er geen eenvoudige oplossingen zijn. Dat oplossingen en doelstellingen zullen verschillen tussen staten, sectoren en energiebronnen. Een statisch reductiebevel is in elk geval niet een oplossing. Want het doet niets voor het klimaat. Het kan zelfs averechts werken.
- 11.4.6 Wat wel werkt is klimaatwetgeving en -beleid die staten, waaronder de EU en Nederland in het kader van het Akkoord van Parijs tot stand hebben gebracht. Die wetgeving wordt doorlopend aangepast aan de ontwikkelingen. Die wetgeving bewerkstelligt emissiereducties voor hele sectoren in alle delen van de economie. Daarmee wordt beoogd een rechtvaardige, ordelijke en billijke transitie te bereiken in het belang van het klimaat.
- 11.4.7 Het klimaatbelang is niet het enige relevante belang in het energietrilemma. Ook de twee andere publieke belangen – leveringszekerheid en betaalbaarheid van energie – moeten worden gewaarborgd. Want als die belangen zouden worden veronachtzaamd, zal het maatschappelijk draagvlak voor de transitie eroderen.
- 11.4.8 De vordering van Milieudefensie kan niet worden los gezien van de andere hoeken van de energie-driehoek.
- 11.4.9 De Hoge Raad heeft in *Urgenda* de Nederlandse Staat gehouden aan de ondergrens van zijn "fair share-verplichting" op het gebied van klimaat, en het aan de Staat overgelaten om de andere twee punten van de driehoek in te vullen. En de Staat kan dat doen, omdat hij wetgevende macht heeft, en bovendien over de expertise beschikt. Deze benadering uit *Urgenda* werkt in dit geval niet aangezien Shell geen staat is, en zij het niet in haar macht heeft om de andere twee punten in de driehoek te adresseren wanneer zij met een reductiebevel wordt geconfronteerd. In *Urgenda* kon de rechter dus volstaan

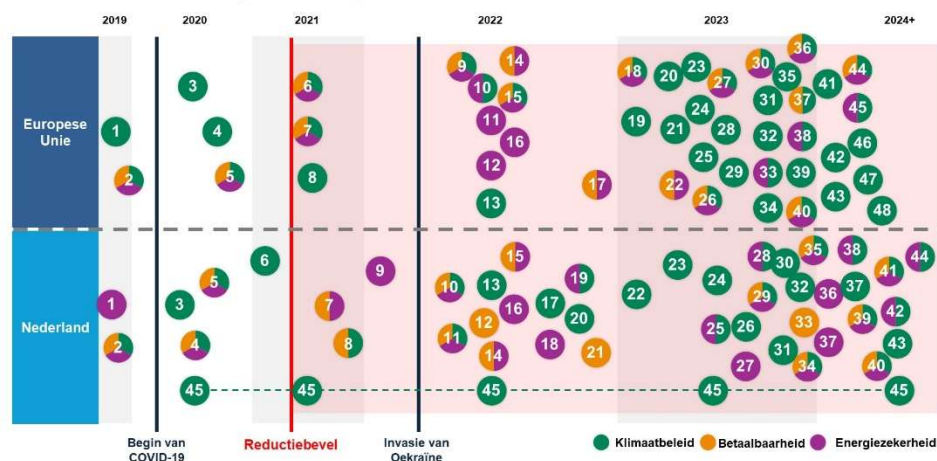
---

¹²⁴ Zie o.a. HvJ EG 16 december 2008, C-213/07, ECLI:EU:C:2008:731 (*Michaniki*), par. 48 en, in de context van het Nederlandsrechtelijke bevel, J.J. van der Helm, *Het rechterlijk bevel en verbod als remedie (Burgerlijk Proces & Praktijk nr. XXIII)*, Deventer: Wolters Kluwer 2023, randnummer 205 e.v. Zie nader de Memorie van Grieven, par. 6.3.9-6.3.18.

met één hoek, omdat de Staat de andere hoeken zou bestrijken. Dat is hier niet het geval: noch de rechter, noch Shell, kan bijvoorbeeld flankerende maatregelen nemen of industriebeleid formuleren. Daarvoor is de Staat nodig en die is geen partij in deze procedure.

- 11.4.10 Zoals eerder toegelicht is het een kwestie van het vinden van de juiste balans tussen de drie elementen die fundamenteel met elkaar zijn verbonden. Dat blijkt ook uit alle maatregelen, zowel op EU als op nationaal niveau die we uw Hof gisteren hebben laten zien. De maatregelen bestrijken de drie belangen van de driehoek.

Overzicht van energemaatregelen in de EU en Nederland sinds 2019

- 11.4.11 Individuele reductieverplichtingen voor individuele bedrijven passen daar gewoonweg niet bij. De Nederlandse wetgever heeft daar bewust niet voor gekozen. Het in weerwil daarvan aannemen van een dergelijke plicht gaat de rechtsvormde taak van de rechter te buiten en zou de collectieve inspanningen om emissies te reduceren ondermijnen.

- 11.4.12 De energietransitie is geen eenvoudige opgave en is omgeven door onzekerheden van geopolitieke, technische en sociaaleconomische aard. Zoals de Rechtbank terecht overwoog,¹²⁵ vraagt het wereldwijd terugdringen van emissies om complexe wereldwijde veranderingen in de samenleving en de economie. Maar zij verbond daaraan niet de feitelijk en rechtens enige juiste conclusie, namelijk dat die veranderingen niet teweeggebracht kunnen worden door een rechterlijk bevel dat in een civiele procedure op vordering van private partijen wordt opgelegd aan één energiebedrijf.

¹²⁵ Vonnis, r.o. 4.4.31, vierde liggende streepje.

- 11.4.13 Een energie-onderneming, die onderdeel is van het wereldwijde energiesysteem, is niet bij machte om dat hele systeem te veranderen. Ook niet als er Shell op de gevel staat. Zij kan de benodigde veranderingen in de wijze waarop landen, sectoren en individuele bedrijven en burgers in hun energiebehoeften voorzien, niet afdwingen of eigenhandig bewerkstelligen. Was het allemaal maar zo eenvoudig.
- 11.4.14 Shell pakt haar rol binnen de wetgevings- en beleidskaders. Zij pakt haar rol door haar eigen emissies verder te reduceren dan wordt gevorderd. Door met klanten samen te werken en ze te helpen hun emissies te reduceren. Door te investeren in het energiesysteem van morgen op die terreinen waar zij het verschil kan maken. Zij doet dat alles terwijl zij de energie levert die de wereld vandaag nodig heeft en die nodig is voor de transitie.

***